

# B İ B L İ Y O Ğ R A F Y A

## Prof. Henri Truchy'nin eserlerinin türkçeye nakilleri münasebetile

### I

Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi İktisat Profesörü ve Institut azası M. H. Truchy'yi karilerimize ayrıca takdime hacet görmüyoruz. Prof. H. Truchy, iktisat sahasında, zamanımız Fransız akademik âlemini şahsında temsil edecek kadar kuvvetli bir mevkie sahip bulunmaktadır.

Profesör Truchy Üniversite iktisat dersleri için biri mufassal (*Cours d'économie politique*, 2 cilt), diğeri muhtasar (*Précis élémentaire d'économie politique*, 2 cilt) iki kitap neşretmiştir. Bu eserlerden birincisinin 4 cü, ikincisinin 5 ci baskıya erişmiş bulunmaları müellifin kıymeti hakkında ayrı bir bürhan teşkil eder.

Prof. H. Truchy'nin riyasetinde tanınmış Fransız iktisatçıları tarafından 1934 senesinden itibaren 11 ciltlik muazzam bir «*Traité d'économie politique*» neşrine başlanmıştır. Truchy, bu eserlerin kendi riyasetinde ve mukaddimelerini hâvi olarak intişarını kabul etmekle iktisat âlemine pek büyük bir hizmette bulunmuştur. Kendisi de *Traité*'nin «*Les relations économiques internationales*» (Beynelmîlel iktisadî münasebetler) adlı kitabını bizzat yazacaktır. Bahsi geçen *Traité*'nin şimdiye kadar 5 kitabı basılmıştır. Harp dolayısıyla neşri sekteye uğrıyan *Traité* tamamlanınca Fransız iktisat literatürü kadar beynelmîlel iktisat bibliyografyası da çok kıymetli bir eser kazanacaktır. Bu mufassal iktisat eseri bir çok hususiyetlere malik bulunmaktadır: 1.) Mevzuların tasnif ve taksiminde klâsik Fransız mektebinin an'anesi -iktisat ilmini: istihsal, tedavül, inkisam ve istihlâk bahislerine ayırmak usulü- tamamilen terkolunmuştur. (Zaten Truchy'nin «*Cours*» ve «*Eléments*» kitaplarında da, sırf malların geçirdiği safhalara tekabül eden bu dört kısma tasnif usulünden hayli

uzaklaşılımsı bulunuluyordu) [1]; bundan başka 2.) on bir ciltten her biri mevzu üzerinde salâhiyeti müsellemler bir veya iki mütehasşs tarafından yazılmıştır. Her kitabın nihayetindeki mufassal ve mü-kemmel bibliyografyalar da eserin ihzarında icap eden bütün kaynaklara başvurulmuş olduğunu ayrıca tebarüz ettirmektedir.

*Prof. Truchy*'nin umumî iktisat kitapları ile neşrine riyaset ettiği büyük *Traité* lisanımıza tercüme edilmektedir.

*Prof. Yusuf Kemal Tengirşenk*, «Cours d'économie politique» in birinci cildini takiben Ankara Hukuk Fakültesinde verdiği dersleri 1940 senesinde kitap halinde neşretmiştir («*Millet Ekonomisi*», Ankara Hukuk Fakültesi neşriyatı: Seri II, sayı 21, Ankara 1940, Recep Uluşoğlu Basımevi, 268 sahife). Yine *Truchy*'nin «Cours d'économie politique» inin aynı cildini İstanbul Mebusu *Atıf Bayındır* Türkçeye çevirmiş ve 1940 senesinde neşretmiştir (*Henri Truchy: «İktisat ilmi»*, birinci cilt, türkçeye çeviren: *Atıf Bayındır*, İst. Mebusu, İst. 1940, Çeltut Kol. Şti. Matb., 421 sahife). «*Précis élémentaire d'économie politique*» in birinci cildini de *Dr. Esat Demirel* lisanımıza çevirerek geçen sene neşretmiştir (*Henri Truchy: «Elemanter umumî iktisat»*, cilt I, tercüme eden: *Dr. Esat Demirel*, İst. Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebinde Muallim, İst. 1940, Ekspres Basımevi, 254 sahife) [2]. *Traité*'nin neşrolunmuş ciltleri de (*L. Brocard*, Les conditions générales de l'activité économique, Paris 1934. *Emile James*, Les formes d'entreprises, Paris 1935. *H. Laufenburger*, Le commerce et l'organisation des marchés, Paris 1938. *L. Baudin*, La monnaie et la formation des prix, 1ère. partie: les éléments, Paris 1936. *L. Petit et R. de Veyrac*, Le crédit et l'organisation bancaire, Paris 1938), İstanbul Üniversitesi tarafından tercüme ettirilmektedir. Bu tercümelerin 1942 yılından itibaren intişarına intizar olunmaktadır.

*Prof. Truchy*'nin iktisat kitaplarının lisanımıza nakillerine ve aynı müellifin neşrine riyaset ettiği *Traité*'nin türkçeye çevrilmesine saik olan âmiller kanaatımızca farklıdır. *Précis* ve *Cours*'un tercümeleri daha ziyade Fransız kültürüne bağlılık an'anesine ve tedrisatta tek (tercüme) esere istinat metodunun (*Prof. Yusuf Kemal Ten-*

[1] *Traité*'de takip edilen tasnif usulü bir çok Alman müelliflerinin kabul ettikleri «nazarî iktisat» ve «iktisat siyaseti» tasnifine de yabancı, nevi kendine münhasır yeni bir şekildir.

[2] Heyeti umumiyesi güzel bir eser olan bu kitap hakkındaki düşüncelerimizi evvelce «İktisat Fakültesi Mecmuası» nın cilt I, sayı 4 ünde kaydetmiş bulunuyoruz.

*girşenk* ve *Muallim Esat Demirel*'de olduğu gibi) tercih edilmesi hususuna dayanmaktadır. İstanbul Üniversitesinin yaptırmakta olduğu *Traité* tercümesinde güdülen gaye başkadır. *Traité*, ders kitabından ziyade beynelmilel mükemmel ve mufassal bir ihtisas eseri mahiyetini taşıdığı için türkçeye çevrilmektedir.

Bize kalırsa, istifadeye âmade beynelmilel geniş ve zengin bir literatür mevcut iken, zamanımızda ve bilhassa yüksek tahsilde umumî iktisat dersini tek bir müellife bağlı kalarak okutmak -memleketimiz iktisadiyatını alâkadar eden malûmat ve istatistikler ilâve edilmek şartile dahi- en iyi tedaris usulü olmaktan uzaktır.

*Prof. Henri Truchy* nin eserlerinin lisanımıza nakilleri dolayisile kaleme aldığımız bu bibliyografik mülâhazalarda şimdye kadar serdettiğimiz düşünceler mukaddime mahiyetindedir. Şimdi türkçeye nakiller hakkındaki tahlillerimize geçiyoruz.

## II

*MİLLET EKONOMİSİ*, *Yusuf Kemal Tengirşenk*'in *Ankara Hukuk Fakültesinde Pr. Henri Truchy*'nin «*Cours d'économie politique*» ni takip ederek verdiği derslerdir. Birinci sınıf. *Ankara 1940. Ankara Hukuk Fakültesi neşriyatı: seri II, sayı 21.*

Bu eser, kitabın kapağında alarak yukarıya aynen naklettiğimiz izahattan da anlaşılacağı gibi *Prof. Yusuf Kemal*'in *Ankara Hukuk Fakültesi* birinci sınıfında taktir ettiği umumî iktisat derslerini ihtiva etmektedir.

Sayın Profesörün, kitabını takdim ederken «*Truchy*'den tercüme» yerine «*Truchy*'den takip» formülünü kullanmasının sebebi tafsilâtın hazfı ve bazı bahislere de (Nüfus ve Mülkiyet bahislerinde olduğu gibi) memleket iktisadiyatını alâkadar eden istatistik ve malûmatın ilâvesidir. *Prof. Yusuf Kemal Tengirşenk* birinci sınıf için yazdığı bu kitaba *Truchy*'nin eserindeki ilk dört büyük kısmı (Umumî bilgiler, Ekonomik faaliyetin umumî şartları, Teşebbüs, Yeni Ekonomide düzenleme temayülü) almış, mübadele mekanizmasını alâkadar eden bahisleri yakın bir zamanda çıkmasını temenni ettiğimiz ikinci sınıf ders kitabına bırakmıştır.

Lisanımıza, iktisat ilmini tahsil eden talebe için her bakımdan el-

verişli, iyi bir ders kitabı kazandıran *Prof. Y. K. Tengirşenk*'e burada teşekkür etmeyi zevkli bir vazife addetmekteyiz.

Sayın profesör, ilmimizin «iktisat» yerine -beynelmilel terime uyularak- «ekonomi» diye anılmasının daha muvafık olduğu kanaatini izhar ederek, eserine «Millet Ekonomisi» adını vermiştir. [3]. Bize kalırsa meseleye bir kere temas edildikten sonra talebeyi «ekonomi», «cemiyet ekonomisi», «millet ekonomisi», ilâh. gibi tâbirler karşısında -pek muhtemel olarak düşeceği- tereddütten kurtarmak için «Millet ekonomisi» ilmi denilmesinin sebeplerini de anlatmak muvafık olurdu.

Hey'eti umumiyesi itibarile iyi ve faydalı sıfatını taşıdığına yukarıda da işaret etmiş bulunduğumuz bu güzel eserde türkçeye nakil bakımından bazı noktalara işaret etmek istiyoruz.

Kitap, sayın Profesörün de söylediği gibi, tercüme değil, takip suretile meydana getirildiğine göre gönül eserin -tercümenin tahmil ettiği asla tam intibak endişesinden âzade bulunularak- umumiyetle daha serbest bir ifade ile yazılmış olmasını ve sırası geldikçe memleket meselelerine daha esash bir surette temas etmiş bulunmasını arzu ederdi. *Prof. Y. K. Tengirşenk*'in türkçeye nakil esnasında metne sadık kalmağa çalıştığı vazihan görüldüğü halde kanaatimizce müellifle nâkılın ifadeleri arasında bazan manayı değiştirebilecek derecede ehemmiyetli farklar meydana gelmiştir. Meselâ fasıl ve paragraf başlıklarından birkaçını ele alırsak, bize öyle geliyor ki «Malm taksimi» (sahife 6, fasıl II başlığı) aslı: «La classification des biens» yerine «Malların tasnifi»; «Müşahede ve ekonomik oluşların tasviri» (s. 16, fıkra 2 başlığı) aslı: «Observation et description des faits économiques» yerine «Ekonomik oluşların müşahede ve tasviri»; «Tarihçiler metodu. Riyaziyeciler metodu.» (s. 28, fasıl I başlığı) aslı: «Méthode historique. Méthode mathématique» yerine «Tarihî metod. Riyazî metod.»; «Toplanacak malûmatın tabiatı» (s. 34, fıkra I, c. başlığı) aslı: «La nature.....» yerine «Toplanacak malûmatın mahiyeti», «Umumî bilgi olarak sermaye» (s. 141, fasıl II başlığı) Aslı: «L'idée générale de capital» yerine «Sermaye hakkında umumî bilgi» demek daha doğrudur.

*Prof. Y. K. Tengirşenk*, monografi kelimesi lisanımıza girmiş ve manâsı da münevver muhitte herkesçe malûm iken bu kelimeye «Yalnız bir şey hakkında anket» (s. 37, fıkra 3 başlığı) aslı «L'enquête monographique» tarzında «Anket» i lisanımıza maleden fakat

[3] Millet Ekonomisi, Y. K. Tengirşenk; sahife 3, not (a).

«monografik» i reddeden pek taraftar olamayacağımız bir karşılık bulmuştur.

Sayın Profesör, *Truchy*'nin «Le capital considéré comme ce qui dure. L'amortissement.» başlığını, bu sefer asla bağlanmakta fazla bir titizlik göstererek, «Çok sürer şey olan sermaye. Amortisman» şeklinde tercüme etmiştir. Kitapta takip usulü kullanıldığına göre bu serlevhayı (s. 144, fasıl III başlığı) talebenin meseleyi kavrayabilmesi için «Teşebbüsün bakasını temin için amortismanla idame ve muhafazası zarurî bir iktisadî vasıta sıfatile sermayenin mütaleası» tarzında nakletmek bize daha mülâyim gözükmektedir.

Yukarda bazı bahis başlıklarının Türkçeye nakil tarzlarında *Prof. Y. K. Tengirşenk*'le tamamen hemfikir olmadığımızı kaydetmiş bulunuyoruz. Metin içinde de bize pek munis görünmeyen nakil şekilleri vardır. (Meselâ: s. 112 de «micro-organismes», «mikrop nevinden âmiller» tarzında tercüme olunmuştur; s. 35 de «İstatistik» bendindeki şu cümle de, talebenin suhuletle anlıyabilmesi için, zannımızca daha munis bir hale ifrağ edilebilir: «İstatistik maşeri vak'aları, topluluk oluşlarını toplar. Bu vak'aların adet olarak ne ifade ettiklerini bildirerek bunların içinde çok kere olan ne olduğunu, ve bu çok kere olmanın tenevvüleri ne idüğünü beyan eylemeğe, oluşlar arasındaki aynı zamanda olma veya biribiri ardınca olma...»)

Sayın *Prof. Tengirşenk*'m eserini zevkle okuduk. Yukarıda işaret ettiğimiz hususlar mütalea zevkimizi zaman zaman durduran noktalar. İrfan muhitimize kazandırdığı eserden dolayı Sayın Profesörü tekrar tebrike müsaraat ediyoruz.

«*Millet Ekonomisi*», iktisatla meşgul olanların ve bilhassa yüksek tahsil talebesinin istifade ile takip edeceği bir eserdir, hararetle tavsiye ederiz.

### III

**İKTİSAT İLMİ**, müellifi: *Henri Truchy*, *Paris Üniversitesinin Hukuk Fakültesinde Profesör. Türkçeye çeviren: Atıf Bayındır*, *İstanbul Mebusu. Birinci cilt. İstanbul 1940.*

*İstanbul Mebusu Atıf Bayındır* da *Truchy*'nin «Cours» unun (4 üncü tabı) birinci cildini lisanımıza çevirmiş ve neşretmiştir. Bu suretle aynı eser, aynı sene içinde iki defa Türkçeye nakledilmiş bulunmaktadır. Tahminimize nazaran *Bay Atıf Bayındır*, eserin *Prof. Y.K. Tengirşenk* tarafından tedris ve nakil edilmekte olduğundan

bu nevi hatalar yüzünden aynı akıbete uğradıklarına daha evvel işaret etmiş bulunuyoruz.

Sayın *Atıf Bayındır*, «La propriété privée» ve «La propriété publique» bahis başlıklarını da «Âmme emvali» (s. 79) ve «Hususî emval» (s. 81) tarzında tamamen yanlış olarak türkçeye nakletmiştir. Kariin kolayca tesbit edebileceği gibi bu başlıkların doğrusu: «Âmme mülkiyeti» ve «Hususî mülkiyet» tir.

«Sektion II, Ferdî ayrılmış antirpiriz.

Ayrılmış antirpiriz binnefis iki şekli tazammun eder ki ayrılık dereceleri olmıyan bir bünye ile ayırt edilir: Ferdî antirpiriz ve şirket antirpirizi» (s. 145). Bu kısım başlığının ve metin iptidasının aslı şöyledir:

«Section II, l'entreprise différenciée individuelle.

L'entreprise différenciée comporte elle-même deux modalités essentielles qui se distinguent par leur structure inégalement différenciée: l'entreprise individuelle et l'entreprise sociétaiire.» Bize göre müellifin düşüncesi şöyle bir tercüme ile ifade olunabilir:

«Fasıl (veya kısım) II, Farklaşmış ferdî teşebbüs:

Binnefis farklılaşmış teşebbüsün de, gayri müsavi olarak farklılaşmış bünyeleri dolayısıyla biribirinden ayırt edilen iki esaslî nevî vardır: Ferdî teşebbüs ve şirket halinde teşebbüs.»

Ele aldığımız parçanın aslile beraber, yanlış ve doğru tercüme sathî bir tetkikten geçirilirse mütercim, müellifin düşüncesinden tamamiyle uzaklaşarak içinde tezatlar bulunan manâsız bir cümle meydana getirdiği kolayca anlaşılır.

Mütercim; chapitre, section, économie politique, entreprise, entrepreneur, intégration, intégré, concentration, extensif, intensif, ilâh..., gibi bir çok tâbirleri türkçeye çevirmemiş, bunları aynı sahife ve hattâ aynı satır içinde farklı imlâlarla ve yanlış telâffuzlarla oldukları gibi nakletmiştir. (Meselâ: Antirpiriz ve antrepriz. Asıl telâffuz antröpriz tarzındadır). İktisatla biraz uğraşanlar yukardaki fransızca ıstılahların, ilim lisanımızda yerleşmiş karşılıkları bulunduğunu pekâlâ bilirler.

Büyük tercüme ve üslûp hatalarını nefsinde toplamış diğeri bir başlığı ele alalım:

«Kabîli tahvil olmıyan banknotların içinde kabîli tahvil banknotun yerini aldığı şerait» (s. 303, Seksiyon II 2. başlığı).

Bu cümlelerin ne ifade etmek istediğini merak eden karilerimizin sabrını suiistimal etmemek için derhal serlevhanun fransızca aslını sunuyoruz:

«Circonstances dans lesquelles le billet inconvertible prend la place du billet convertible».

Bu başlığın manâ çıkabilecek tarzda doğru bir tercümesi şöyle olmak iktiza eder:

«Kabili tahvil olmıyan banknot hangi şartlar içinde kabili tahvil banknotun yerini alır?» veya:

«Kabili tahvil banknot hangi şartlar altında tahvil edilemiyen banknot haline inkılâp eder?»

Öyle tahmin ediyoruz ki mütercim Türkçeye naklettiği bu başlığı bir kere okusaydı ne kadar manasız bir şey meydana getirdiğini bizzat müşahede ederdi.

Manayı tamamilé değiştiren tercüme hatalarından birkaçına daha kısaca işaret edelim:

«Vasiyet yapmak hakkı burada bilhassa manalıdır, vasiyet etmek suretile insan artık hayatta olmadığı zaman için tasarruf icra eder; o mallarına kendi yerini tutacak *kâhyayı* (le maître) tayin eder.» (s. 83). Mütercim «le maître» kelimesini «kâhya» olarak tercüme etmiş ve sonra -anlaşılan tercümenin garabeti karşısında- okuyucunun tercüme-yi bizzat yapıp manâ çıkarabilmesi için «le maître» kelimesini de aynen metin içine almıştır. Kariin derhal fehme-yliyeceğı gibi «le maître» i burada sahip veya mutasarrif tarzında Türkçeye çevirmek icap eder.

*Atıf Bayındır* «vente à tempérament» ı (s. 329) da «kolaylıklı satış» diye tercüme etmiştir. Doğru tercümenin «taksitli satış» şeklinde olması icap eder.

«Cours du change» (s. 319) «para bozma kuru» şeklinde türkçeleştirilmiştir. İktisatla pek yakından meşgul olmıyanlar da «Cours du change» ın «kambiyo rayici» diye lisanımızda yerleşmiş bir karşılığı olduğunu bilirler.

Bunlardan başka intensité: «kesafet» (s. 23), doğrusu: şiddet; description: «tarif» (s. 18), doğrusu: tasvir; Physiocratie: «Fizyokratik» (s. 39), doğrusu: «Fiziyokrasi» şeklinde tercüme olunmuştur. Service, fonction ve travail, birbirinden farklı manâlar ifade ettikleri halde, geliş-i güzel ve arada fark gözetilmeksizin: sây, hizmet olarak türkçeleştirilmiştir. (meselâ: s. 87).

Yukardaki misallerin bazılarında da anlaşılacağı gibi (bu, o) bazan eşhasın, bazan eşyanın yerine zamir olarak kullanılmış ve dolayısıyla ifade ağır ve lisanımıza tamamilé yabancı bir hale ifrağ olunmuştur.

Kitapta matbaa hataları pek mebzuldür. Yabancı müellif ve eser adları da hemen tamamile yanlış dizilmiştir.

*Atıf Bayındır*'ın meydana getirdiği tercüme hakkındaki düşüncelerimize burada son veriyoruz. Bu kadar çok ve mütenevvi yanlış ihtiva eden başka bir kitaba tesadüf etmediğimizi kaydetmekten de kendimizi alamıyacağız. Devlet parasının israfının önüne geçilmek üzere vekâletler hesabına basılacak veya satın alınacak eserlerin ciddî bir kontrole tâbi tutulması lüzumu bu suretle bir kerre daha tezahür etmiş bulunmaktadır.

*Dr. Refii-Şükrü SUVLA*

---